

**Музей у духовному становленні суспільства.
До 100-річчя від дня народження академіка П. Т. Тронька**

Постать Петра Тимофійовича Тронька є знаковою в історії України ХХ – початку ХХІ ст. Державницька, наукова та громадська діяльність П. Т. Тронька завжди була пронизана повагою до історії і культури українського народу, непереборним прагненням бути його гідним сином. Тож цілком зрозуміло, що, не зважаючи на політичні та ідеологічні перестороги радянського часу, Петро Тимофійович наполегливо втілював в життя важливі для кожного українця унікальні проекти державних масштабів. Перебуваючи на посаді заступника голови Уряду УРСР (а це сімнадцять років), згодом на науковій та громадській роботі, він ініціював і невтомно здійснював справи національно-патріотичного змісту: проведення на державному рівні ювілеїв видатних особистостей української культури Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Василя Стефаника, Олександра Довженка та інших велетів української нації, фестивалів народної творчості, декад української культури в ближньому та дальньому зарубіжжі, пропагуючи глибоке і самобутнє історико-культурне надбання українського народу, створив, відродив і очолив Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Національну спілку краєзнавців України, Всеукраїнський фонд з відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. Олесея Гончара, сприяв відродженню Михайлівського Золотоверхого Собору, Успенської церкви Києво-Печерської лаври та інших українських святинь.

Особливу увагу приділяв Петро Тимофійович музейництву як не лише важливій галузі культури, але і як дієвому засобу її розвитку, вбачаючи в музеях засіб духовного вдосконалення громадянського суспільства. Створені за його участю музейні заклади, комплекси, заповідники складають безцінну скарбницю національної та світової культури. Вони стали для українців сим-

волами національної самоідентифікації, духовною скарбницею збереження традицій та звичаїв своїх попередніх поколінь. Серед культурницького доробку державника широка пам'яткоохоронна програма 1965 р., яка охоплювала історичні події козацької доби всієї України, де головне значення надавалось колиці українського козацтва — Хортиці. Як на той час, це був доволі відважний крок — заговорити про козацтво, увічнити його героїчну славу у монументальних формах, домогтися прийняття урядової постанови, яка передбачала встановлення гранітних обелісків на місцях восьми січей та впорядкувати понад 150 пам'ятних місць, що розповідали про славу боротьбу і мужність українських козаків. За особистим втручанням Петра Тронька в 1966 р. на острові Журавлиха у верхів'ї річки Стир, що на Рівненщині, започатковано музей-заповідник «Козацькі могили», біля села Пляшевої поховані останки 300 козаків, які відважно боролись і загинули в нерівному бою з польською шляхтою [20, с. 60–65]. Петро Тимофійович часто згадував, як вперше довелося побачити ті козацькі могили, в якому жадливому стані вони перебували і скільки докладено зусиль, що б не зникли з пам'яті народної подвиги героїв. Козацька тематика традиційно вважалась закритою, замовчувалась, або спотворювалась історія Козацької держави, викреслювались імена українських гетьманів та ватажків, але громадянська мужність допомагала П. Т. Троньку у високій справі національного самоствердження народу.

Особливим періодом у житті академіка були роки, коли він очолював Українське товариство охорони пам'яток історії і культури. Протягом 22-х років здійснено багато проектів із збереження минувшини України. Одним з яких став Меморіальний комплекс «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.», урочисто відкритий 9 травня 1981 р., на спорудження якого товариство передало 10 млн. крб. народних пожертв [20, с. 114–115]. Петро Тимофійович особисто брав участь у виборі місця під музей та був за словами одного із авторів проекту Є. В. Вучетича мудрим радником на період будівництва меморіалу.

П. Т. Тронько велику увагу приділяв музеям, чітко усвідомлю-

ючи їх роль у культурному житті країни, щільно опікувався їхніми проблемами. Так, на початку 1960-х рр. доля збереження Полтавського краєзнавчого музею, унікальної пам'ятки українського модерну, одного із кращих музейних зібрань України опинилася під загрозою. Керівництво з Москви звинувачувало в марнотратстві Тронька, який витрачає кошти на музеї та церкви. І лише принципи, впевненість у власній правоті Петра Тимофійовича допомогли відстояти музей, реставрувати його після руйнації в роки воєнного лихоліття [15]. Історія створення меморіального музею Лесі Українки в 1971 р. у м. Новоград-Волинському Житомирської області яскраво засвідчує особисту відповідальність П. Т. Тронька у збереженні історичної пам'яті народу. Після звернення до нього житомирян про місце народження української поетеси, за активної підтримки Петра Тимофійовича в стислі терміни на малій батьківщині Л. Українки вже постав меморіальний музей, нині широко пошанований відвідувачами [10]. За участі Петра Тронька було відбудовано та збережено перший народний музей Тараса Шевченка в Каневі, на Чернечій горі. Він опікувався облаштуванням музею Олеса Гончара в селі Суха Кобеляцького району на Полтавщині, який відкрили 28 серпня 2000 р. на садибі письменника [24, с. 11].

У 2009 р. Петро Тронько та Роланд Франко, онук Івана Франка, український вчений-математик, дипломат, громадський діяч підтримали ініціативу краєзнавчої громадськості Обухівщини про створення Літературного музею І. Я. Франка на Дніпрі. Задля привернення уваги суспільства до вшанування пам'яті українського генія у вересні 2009 р. академік Тронько, як очільник Національної спілки краєзнавців України, провів публічну акцію що до створення в с. Халеп'я громадського музею. Здійснити проєкт взявся талановитий краєзнавець і активний музейник, голова Обухівської районної ради А. Шафаренко [23]. Науковець долучився до історичної події в житті культурної громадськості України, коли 26 лютого 2010 р. в приміщенні Музею видатних діячів української культури виступив на зустрічі української інтелігенції з нагоди 125-річчя перших відвідин Києва І. Франком. Лейтмотивом широкого спілкування стала ще одна визначна подія — створення музею І. Я. Франка у Києві, в приміщенні відомого музейного закладу.

Вочевидь, що ця подія на майбутнє буде гідно поцінована суспільством, та вона яскраво засвідчує далекоглядність Петра Тимофійовича, його розуміння істинних цінностей для сучасників.

Вивчаючи практичний доробок П. Т. Тронька в музейній галузі України, можна простежити його внесок у розробку теоретичних засад музеєзнавства. Пильна увага до діяльності музеїв, особиста активна участь у створенні унікальних музейних закладів підтверджують думку Петра Тимофійовича про музей як соціальний інститут, що співзвучно сучасним підходам у музеології. Музей є одним із інструментів самоусвідомлення культури, самоідентифікації у співвідношенні з іншими культурами. Сучасний музей є концентрованим вираженням духовних устремлінь не тільки минулої, але і сучасної культури. Він розсуває межі замкнутого музейного простору, через висвітлення історичних подій та явищ формує суспільний світогляд та сприяє відродженню національної свідомості, деформованої колоніально-тоталітарним режимом. У наш час музей не обмежений вузьким профілем спеціалізації чи полем своєї діяльності, які постійно змінюються і урізноманітнюються, його роль в суспільстві зростає, активно реалізується його широкий потенціал. Розвиваючи свої форми, музей всебічно сприяє демократизації суспільства, його духовному становленню, збереженню національної історико-культурної спадщини.

П. Т. Троньку належить вагома роль у розвитку нового для України типу музею. В Європі перший музей на спеціально виділеній території — скансен, створив у 1891 р. під Стокгольмом етнолог А. Газеліус. Музеї під відкритим небом формувались на основі нерухомих пам'яток і архітектурно-ландшафтних комплексів, що відтворювали їх автентичне середовище, а місцем збереження виступала музейна територія. На сьогодні в Європі нараховується близько двох тисяч таких музеїв, лише у Швейцарії їх — одна тисяча. Вони поділяються на дві категорії: ті, що формуються із пам'яток, перевезених з різних місць, і ті, що музеєфіковані в їхньому історичному середовищі [12, с. 393–394]. В Україні музеї під відкритим небом набули поширення в 1960–70-х рр. та створювались за принципом моделювання етнокультурного, історико-архітектурного надбання окремого краю. Важливим доповненням до збережених архітек-

турних споруд є використання предметів народного побуту, формування аграрного ландшафту, відтворення традиційних народних промислів, етнографічних свят.

Троньківкою називають унікальну скарбницю культури українського народу — Національний музей народної архітектури і побуту України поблизу с. Пирогів. Зводився він задля збереження, відтворення і популяризації самобутніх зразків українського народного зодчества, прикладного мистецтва, промислів, народного побуту. Рішення про створення цього унікального закладу уряд прийняв 26 лютого 1969 р., а 17 липня 1976 р. було відкрито першу чергу музею [21, с. 74–77]. Та цей шлях не був безхмарним. Постійні нарікання та звинувачення у «патріархальщині» не зупинили Петра Тронька. Не зважаючи на несправедливі нападки, він взяв на себе основну організаційну роботу. Необхідно було задіяти фахівців різних професій, провести колосальну пошукову роботу, розробити методику відбору експонатів, технології їх передислокації, консервації та реставрації, створити концепцію структури та експозиційного показу музею, основним принципом якого пропонувалось представлення пам'яток народного зодчества окремими поселеннями, або фрагментами поселень в органічному поєднанні з навколишнім ландшафтом. Колектив відданих ентузіастів і подвижників створив самобутній осередок української культури. Серед фундаторів музею В. Сікорський, Я. Петрусенко, М. Ходаківський, С. Смолінський, Л. Орел, С. Щербань, Н. Зозуля, Н. Зяблюк та інші. Напружена робота не припинялась ні на день, в усіх областях України працювали науково-етнографічні експедиції з виявлення історико-етнографічних пам'яток, після чого їх доставляли до Києва. Під час однієї з таких операцій, коли повз вікон робочого кабінету В. В. Щербицького проїжджала вантажівка з фрагментами вітряка, він зателефонував Петру Тимофійовичу і обурився: що за мотлох перевозять? На що заступник голови Ради міністрів відповів: «Ви ще дякуватимете за цей «мотлох». І вже 9 червня 1976 р. музей відвідали керівники уряду України, а в книзі почесних відвідувачів той же Щербицький записав: «Колектив музею зробив велику, корисну справу. Сердечне вам спасибі за це, дорогі товариші» [23]. Проте, висока оцінка керівництва держави

в майбутньому не вберегла співробітників музею від утисків влади, яка вбачала в діяльності музею підґрунтя «буржуазного націоналізму» та «ідеалізацію патріархальщини», вимагаючи сконцентрувати увагу на створенні експозиції соціалістичного села.

Музей, який обіймав територію 147 гектарів, нині, обрізаний сучасними бізнесменами, займає лише 90 гектарів. Тут зберігається понад 80 тис. експонатів, перевезено і встановлено понад 300 пам'яток народного зодчества XVI–XX ст. Історичною прикрасою музею є Троїцька церква 1773 р., збудована на кошти останнього кошового Запорозької Січі Петра Калнишевського. Скansen облюбували для відпочинку кияни і гості міста. Для Петра Тимофійовича музей завжди був місцем особливим. У червні 2010 р. неподалік від центрального входу музею він посадив молодого дубка як знак пам'яті про тих, хто стояв біля витоків музею [23]. Широка громадськість України, долаючи бюрократичні перешкоди та людську байдужість, декілька років поспіль просуває ідею присвоєння імені Петра Тронька його дітищу. Нині заклад переживає не дуже сприятливі часи. Багаторічна дослідницька діяльність музейників, їх високий фаховий рівень, сприяли тому, що музей недовгий час був науковою установою в складі НАН України, однак через відсутність коштів згодом його передали у відання Міністерства культури України.

Новітні тенденції в музеології отримали поширення на українському ґрунті, до розвитку яких теж долучився П. Т. Тронько. Наприкінці ХХ сторіччя в західноєвропейській музейній практиці все більше утверджується ідея збереження пам'яток народної архітектури безпосередньо в їхньому історичному середовищі. За кордоном отримали розвиток екомuzeї, поле діяльності яких вийшло за межі комплектування, вивчення, консервації та експонування фондів. У сучасних підходах музей виступає не лише сховищем і науково-дослідним центром, яким він був в традиційній концепції, але й інструментом соціальних і культурних перетворень. Він розглядається як впливова частина соціо-культурного простору, яка допомагає суспільству через історико-культурні надбання усвідомити власну самобутність, крізь призму минулих подій знайти відповіді на сучасні проблеми. Для другої половини ХХ століття

характерною стала тенденція поступової інтеграції музеїв у культурні процеси окремого краю, що виявилось у зміні типологічного спектру музейних закладів.

Виникнення екомuzeїв безпосередньо пов'язано з посиленням суспільного інтересу до проблем місцевого культурного розвитку і охорони навколишнього культурно-історичного середовища. Екомuzeй — тип музею, що вирізняється від інших активною взаємодією із соціально-природним середовищем, максимальним залученням музейної діяльності в інші суспільні (економічні, культурні) процеси, які відбуваються на конкретній території. Цей термін, запропонований французьким музеологом Югом де Варіном в 1971 р., не розшифровується як екологічний музей. Його зміст значно ширше і пов'язаний з комплексним відтворенням і охороною культурно-історичного середовища людини [26, с. 457]. Ще один музейник Ж. А. Рів'єр порівнює екомuzeй із дзеркалом, у якому люди можуть побачити і впізнати себе, а також набути знань про край, де вони проживають [17, с. 3]. Діяльність екомuzeю полягає не тільки в музеєфікації об'єктів, але й в збереженні навиків, технічної майстерності, ремесел, промислів. Про екомuzeй можна говорити тоді, коли він починає складати єдине ціле з оточуючим соціальним середовищем, і виступає у відношенні до нього як життєво-необхідний компонент, як механізм його самозбереження і саморозвитку. Екомuzeї отримали поширення в 1970–1980-х рр. у Франції, Канаді, Португалії, Швеції, Бразилії тощо. На сьогодні в світі нараховується десятки екомuzeїв. Перший екомuzeй Ле Крьозо, створений в 1971 р. у департаменті Сени і Луари на території Франції [26, с. 456].

У сучасному житті України назва екомuzeй не зустрічається в номенклатурі її музейних закладів. Проте, якщо враховувати не назву, а основні принципи діяльності, характеристики, особливості екомuzeю (територію розміщення, тісний зв'язок з господарським і культурним життям населенням), то до цієї категорії можна віднести низку українських музейних закладів, до створення яких долучився П. Т. Тронько. Яскравим прикладом може слугувати досвід Переяслав-Хмельницького у збереженні історико-культурного середовища в міській місцевості. З 1972 р. в ньому здійснювалася

цілеспрямована програма охорони міського і природного середовища. В одному із найдавніших міст України збереглась значна кількість пам'яток археології, історії, архітектури, також частково середньовічні земляні укріплення [2, с. 64]. У 1979 р. в місті було створено Державний історико-культурний заповідник, а згодом, в 1999 р., йому надано статус національного. Охоронна зона охоплює територію 297 гектарів, куди входить долина річки Трубіж в межах міста і територія навколо Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Давня частина міста зберегла своє природне оточення і понині. Її охорона полягає у збереженні природного ландшафту, який є органічною складовою пейзажів історичного міста. Забудова історичної частини не дуже змінила місто за минуле століття, а в деяких місцях збереглись риси і більш ранньої забудови. Таке міське середовище допомагає сприйняттю історичного центру як своєрідного цілісного стародавнього в своїй основі містобудівного утворення. Рельєф заповідної частини міста і прилеглої до неї місцевості і зараз такий же, як і в давнину. Менше збереглись міські оборонні вали, які можуть бути відтворені як і річище Альти [2, с. 65].

П. Т. Тронько тісно опікувався створенням музею під відкритим небом у Переяславі-Хмельницькому, всіляко сприяв збереженню унікального історичного середовища древнього міста. Плідні роки дружби пов'язували його з видатним музеєзнавцем, Героєм України М. І. Сікорським, який перетворив Переяслав-Хмельницький у місто-музей. Руками і завзяттям Михайла Івановича за підтримки однодумців та справжніх ентузіастів-пам'яткоохоронців створено 29 музеїв.

Ще однією особливістю екомузею є участь місцевого населення у відтворенні традиційних промислів та ремесел. Слід зауважити, що в Україні саме завдяки не байдужості громади відроджено і створено значну кількість музейних об'єктів. Яскраво проявилась ця тенденція у розбудові самобутнього осередку традиційної культури в «столиці» українського гончарства — Опішні на Полтавщині. Витоки цієї гончарної культури сягають в добу Київської Русі, упродовж століть вона є високим взірцем національного самовираження у прадавньому матеріалі — глині.

У 1985 р. заслужені майстри народної творчості УРСР, члени Спілки художників СРСР В. Омеляненко, І. Білик, О. Селюченко та 20 мешканців Опішні звернулись з листом до редакції журналу «Пам'ятники України», яку очолював на той час П. Т. Тронько, про створення в Опішні, в будівлі першої на Лівобережній Україні губернської гончарної майстерні музею гончарства [23]. Підтримка академіка сприяла появі у серпні 1986 р. музею гончарства, також Петро Тронько допоміг вирішити питання про відкриття в Опішні філіалу Решетилівського професійно-технічного училища та дитячої школи народних мистецтв, згодом планувалось створити ландшафтний етнографічний парк, який мав відтворювати середовище побутування стародавнього промислу і традиційний побут гончарів історико-етнографічного краю України. Йшлося про запровадження в Опішні державного музею-заповідника українського гончарства як центру дослідження і популяризації мистецтва кераміки. Сучасна Опішня продовжує славиться своїми майстрами: традиції І. Білика, подружжя Г. та Є. Пошивайлів, В. Нікітченка, М. Китриша, В. Омеляненка, Г. Киричка, Н. Білик-Пошивайло, Г. Тріпич, М. Дугельної, О. Селюченко живуть у творах їх учнів та послідовників.

Характеризуючи стан і розвиток українських музеїв з врахуванням критеріїв, притаманним екомuzeю, ми відзначаємо, що в Україні це явище частково існувало і розвивалось з 1970-х рр., як наслідок об'єктивних процесів і змін, що торкнулися українського суспільства, галузей культури і музеїв зокрема. За своїм змістом екомuzeй як специфічний тип музейного осередку зберігає і відтворює, живить і надихає культурне надбання в історичному середовищі, між тим чуттєво реагує на суспільні трансформації в окремому регіоні, активізує місцеву громаду, тому повноцінно може розвиватися в демократичних умовах. Підкреслимо роль фахівців і ентузіастів музейної справи, серед них і Петро Тимофійович. Вони за тоталітарних часів прагнули зберегти культурне надбання народу для нащадків, впроваджуючи європейські новації у музейництві.

Як державний і громадський діяч, П. Т. Тронько, опікуючись питаннями культури, розвиваючи музейну галузь, особливу увагу

приділяв громадським музеям. На українських теренах сформувалась своя історія народних музеїв. Зауважимо, що в Східній Європі саме в Україні з'явився перший громадський музей [22]. Значний розмах громадське музейництво отримало в 1920-х рр. у зв'язку з підйомом краєзнавчого руху, але «бумом» появи громадських музеїв стала друга половина 1950–80-і рр. Вони виникають при закладах культури, школах, на виробництві, створюються з ініціативи громадськості, яка обирає раду музею, керівника, охоронця фондів, діють на громадських засадах. Працюють вони під науково-методичним керівництвом державних музеїв і є важливою складовою музейної мережі, джерелом поповнення Музейного фонду України, але практично не були включені до нього. У 1950-х рр. в Україні нараховувалось понад 30 музеїв на громадських засадах [1, с. 13], на початку 1960-х рр. їх вже діяло понад 400 [1, с. 16]. Саме тоді вперше починають проводитись семінари, науково-практичні конференції, курси з підготовки громадських екскурсиводів, стажування на базі державних музеїв. У 1963–65 рр. відбулося три Всесоюзні наради, присвячені проблемам удосконалення роботи громадських музеїв, дві з них — в Харкові та Павлограді. З середини 1960-х рр. народні музеї пройшли першу паспортизацію, і в 1971 р. їх кількість становила 2278 громадських осередків [23].

Дбайливе ставлення Петра Тронька до народного музейництва засвідчують його багаторічні дружні стосунки із засновником і директором Торчинського народного історичного музею на Волині Григорієм Гуртовим та ініціатором створення музею у Пархомівці на Харківщині, вчителем місцевої школи Опанасом Луньовим. Петро Тимофійович завжди, навідуючи свою малу батьківщину село Заброди, заїздив за 40 км від неї до «Пархомівської Третьяківки». Унікальну колекцію із понад шести тисяч художніх творів мистецтва, скульптури, старовинних ікон, фарфорових виробів XVIII століття, зброї та знарядь праці епохи неоліту і бронзи, предметів побуту, починаючи з часів Київської Русі і закінчуючи XIX століттям, впродовж майже п'ятдесяти років збирав з дітьми місцевої школи Опанас Федорович. Музей відомий далеко за межами України, він вражає творами Пікассо, Ренуара, Бенуа, Малевича, Кандінського, Верещагіна, Шишкіна,

Репіна, Левітана, є ескізи Володимира Маяковського, рисунки Тараса Шевченка та ін. [3]. П. Т. Тронько турбувався про гідне відзначення подвижницької праці вчителя — присвоєння почесного звання «Заслужений працівник культури України», нагородження орденом «За заслуги» III ступеня, присудження йому та музею премії імені Дмитра Яворницького Національної спілки краєзнавців України. Востаннє Петро Тимофійович попрощався із земляком влітку 2004 р. на його могилі, вшановуючи світлу пам'ять друга [16, с. 196]. Згодом опікувався реставрацією приміщення музею та збереженням колекції, оформленням музею як відділення Харківського художнього музею, присвоєння закладу імені О. Ф. Луньова.

Не полишав П. Т. Тронько поза своєю увагою громадські музеї наприкінці 1980 – початку 90-х рр., коли зміни в суспільно-політичному житті країни суттєво вплинули на їх стан, зокрема, звужилась їх мережа, змінилися профілі спеціалізації збірок. Та ці проблеми хвилювали лише окремі громадські організації, науковців, музейників, які постійно підіймали ці питання на Всеукраїнських, регіональних конференціях, круглих столах, у місцевій пресі [4, 8, 9, 11, 13, 14, 18, 19]. Очолюючи Національну спілку краєзнавців України, академік постійно звертався до питання народного музейництва на VIII, IX, X, XI Всеукраїнських краєзнавчих конференціях [5, 6, 7, 20]. Усвідомлюючи відсутність достатньої уваги до громадських осередків державних структур, наголошував на необхідності аналізу їх сучасної мережі, підкреслював значення народного музейництва в духовному розвитку суспільства, говорив про необхідність повноцінного використання просвітницького, культурознавчого, виховного, пам'яткоохоронного потенціалу цих закладів. З ініціативи П. Т. Тронька у вересні-грудні 2009 р. Національна спілка краєзнавців України провела Перший Всеукраїнський конкурс громадських музеїв. Метою такого масштабного заходу було привернути увагу української громадськості до проблем збереження історико-культурної спадщини і місцевої історії, поживлення діяльності громадських музеїв. Із шести тисяч громадських музеїв в Україні, з яких понад чотири тисяч шкільних, у конкурсі взяли участь понад 2 тисячі осередків з усіх регіонів країни,

103 музеї вийшли переможцями і були відзначені дипломами. Заключні урочистості відбулися у Національному музеї літератури України [23]. Вперше в Україні ентузіасти громадського музейництва зібрались, що б поділитись досвідом і проблемами. Атмосфера загального піднесення особливо яскраво проявилась у виступі вчительки із Донеччини, яка щиро дякувала Петру Тимофійовичу за увагу до їхньої громадської праці, після прочитання вірша про український Донбас, вона шанобливо поцілувала руку корифею. Петро Тронько вбачав у музеях на громадських засадах можливість суттєво впливати на духовні засади сучасного суспільства і пов'язував їх розбудову з розвитком демократичних процесів. Можна стверджувати, що громадський музей, як невід'ємна складова громадянського суспільства, демонструє ставлення окремо взятої громади до минулого народу, історії і культури рідного краю, власне, до оточуючого світу, прагнення змінити його на краще. Водночас, він є засобом впливу на суспільство, важливим інструментом його вдосконалення.

Внесок Петра Тимофійовича, як авторитетного державного діяча, визначного вченого, відомого громадського очільника у розвитку української культури, збереження національної спадщини є неocenним надбанням нашої історії. Доробок вченого ще потребує всебічного дослідження та наукового осмислення, але конкретні справи П. Т. Тронька вже працюють на користь держави і народу. Досвід науковця у музейній справі збагатив і зміцнив українське музейництво, переконливо засвідчив його європейський вимір. Нині відомих музейників України відзначають Премією імені академіка Петра Тронька, заснованої у 2013 р. Національною спілкою краєзнавців України. Маємо надію, що Національний музей народної архітектури та побуту України по вулиці академіка Петра Тронька теж носитиме його ім'я. Краєзнавці у 100-літній ювілей академіка провели науко-краєзнавчу експедицію «Пам'ятні місця Петра Тронька на Слобожанщині», відвідали його малу батьківщину село Заброди, село Кленове, де учителював Петро Тимофійович, Богодухів, у якому він навчався і з роками став його почесним громадянином. Музейні експозиції, присвячені видатному державному, громадському, науковому діячеві, діють у Харкові, Богодухові,

Забородах, на часі створення меморіального музею Петра Тронька.

Примітки

1. Буланый И. Т., Явтушенко И. Г. Народные сокровищницы. О деятельности народных музеев Украинской РСР / Буланый И. Т., Явтушенко И. Г. — К.: Мистецтво, 1984. — 188 с..
2. Водзинський Є. Переяслав-Хмельницький. Ландшафт історичного міста / Євген Водзинський // Відлуння віків. — 2004. — № 1. — С. 64–67.
3. Воронцова Ю. Пархомівський історико-художній музей ім. П. Ф. Луньова. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ua.dorogovkaz.com/stati_parhomovskij_musej.php.
4. Збереження пам'яток науки і техніки в музеях: історія, досвід, перспективи. Зб. наук. ст. (під ред. С. З. Заремби). — К., 2001. — 118 с.
5. Історія України. Маловідомі імена, події, факти. — К. — Донецьк, 1999. — Вип. 6, 7, 8.
6. Історія України. Маловідомі імена, події, факти. — К.-Дніпропетровськ, 2001. — Вип. 16, 17, 18, 19.
7. Історія України. Маловідомі імена, події, факти. — К. — Хмельницький, 2005. — Вип. 24, 25, 26.
8. Крук О. І. Розвиток музейної справи в Україні (к. 1950–1980-ті рр.) Автореферат дис. на ступінь канд. іст. наук / О. І. Крук. — Х., 2000. — 20 с.
9. Культурна спадщина Слобожанщини: зб. наук. ст. — Х., 2003. — 94 с.
10. Матеріали фондів Новоград-Волинського музею Лесі Українки.
11. Музей і майбутнє. — Дніпропетровськ, 1998. — 105 с.
12. Никишин Н. А. Музеи под открытым небом // Российская музейная энциклопедия. — М., 2005. — С. 393–394.
13. Новіцькі читання. — Запоріжжя, 2002. — 146 с.

14. Омельченко Ю. А. Розвиток учбових музеїв: Навч. посіб. / Ю. А. Омельченко. — К.: НМК ВО, 1988. — 194 с.
15. Особистий архів П. Т. Тронька.
16. Павлова О. Г. , Куделко С. М. П. Т. Тронько и А. Ф. Лунёв (к 100-летию со дня рождения П. Т. Тронько) / О. Г. Павлова, С. М. Куделко // *Луньовські читання*». Матеріали науково-практичних семінарів (2010–2014 рр.). — Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. С. 196.
17. Ривьер Ж. Эволюционное определение экомuzeя / Ж. А. Ривьер // *Museum*. — 1985. — № 148. — С. 2–3.
18. Скарби музеїв // Матеріали обласної наукової конференції. — Дніпропетровськ, 2005. — 156 с.
19. Сумцовські читання. — Х., 2004. — 104 с.
20. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття / П. Т. Тронько. — К.: Інститут історії України, 2000. — 271 с.
21. Тронько П. Т. Краєзнавство у відродженні духовності та культури: Досвід. Проблеми. Перспективи / П. Т. Тронько. — К.: Рідний край, 1994. — 108 с.
22. Український музей. Збірник 1. — К., 1927. — С. 2.
23. Фонди Національної спілки краєзнавців.
24. Хата, де виріс Олесь Гончар. Путівник. — Полтава, 2008. — С. 1.
25. Шкільні музеї. Посібник для вчителів. — К.: Радянська школа, 1991. — 110 с.
26. Юрєнева Т. Ю. Музей в мировій культурі / Т. Ю. Юрєнева. — М.: Русское слово, 2003. — С. 536.